

Forsætisráðuneytið

Reykjavík 26. maí 2026

Stjórnarráðshúsinu við Lækjartorg
101 Reykjavík

2605484SA VRB
Málalýkill: 00.64

Efni: Umsögn um áform um skipan rannsóknarnefndar S-85/2026

Vísað er til tilkynningar í samráðsgátt, dags. 13. maí sl., þar sem óskað er eftir umsögnum um áform um skipan nefndar til að kanna aðbúnað barna sem vistuð voru fyrir atbeina stjórnvalda á einkaheimilum.

Efni fyrirhugaðrar lagasetningar

Líkt og fram kemur í samráðsgátt er meginmarkmið fyrirhugaðrar lagasetningar að gera ráðherra kleift að setja á laggirnar sérstaka rannsókn á aðbúnaði barna sem voru sannarlega vistuð á vegum og fyrir atbeina stjórnvalda utan heimilis síns á einkaheimili. Samkvæmt frumvarpsdrögum verður ráðherra því heimilt að skipa sjálfstæða og óháða rannsóknarnefnd og getur rannsókn hennar tekið til tímabilsins 27. mars 1947 til 1. júní 2002, sem markar annars vegar upphaf skipulegrar barnaverndarlöggjafar og hins vegar gildistöku nýrra barnaverndarlaga með mun ítarlegra eftirlitskerfi.

Þá kemur einnig fram að efni frumvarpsins takmarkist við að afmarka lagalegan ramma utan um slíka rannsókn en sé ekki ætlað að taka til ákvarðana um greiðslu sanngirnisbóta eða taka afstöðu til bótakrafna. Greiðsla sanngirnisbóta kalli á nánari stefnumótun og annars konar ákvarðanir stjórnvalda en áformað sé að leggja fram frumvarp um sanngirnisbætur haustið 2026. Áður sé þó æskilegt að skapa lagalegan farveg fyrir rannsóknir slíkra mála og geti niðurstöður þeirra eftir atvikum nýst við nánari stefnumótun og mat á umsóknum og afgreiðslu einstakra mála um sanngirnisbætur í kjölfarið.

Kostnaðarskipting ríkis og sveitarfélaga vegna rannsóknarnefndarinnar

Í frumvarpinu er sérstaklega mælt fyrir um að kostnaður við störf nefndarinnar, þar með talið þóknun nefndarmanna, skiptist til helminga milli ríkissjóðs og Jöfnunarsjóðs sveitarfélaga. Áður en nefnd er skipuð og erindisbréf gefið út skuli ráðherra hafa samráð við Samband íslenskra sveitarfélaga.

Samkvæmt frummati á áhrifum er gert ráð fyrir að rannsóknarnefndin starfi í þrjú ár með þremur nefndarmönnum og einum starfsmanni í fullu starfi. Áætlaður heildarkostnaður nemur 60–70 m.kr. á ári.

Miðað við áætlaða tímalínu (samþykkt í júní 2026) er kostnaður metinn:

- 35 m.kr. árið 2026,
- 70 m.kr. hvort áranna 2027 og 2028, og
- 35 m.kr. árið 2029.

Lagt er til að Jöfnunarsjóður sveitarfélaga beri helming kostnaðar, sem þýðir að hlutur sveitarfélaga nemur samtals um 105 m.kr. yfir allt tímabilið. Kostnaðurinn er metinn sem tímabundinn og ekki hluti af varanlegum verkefnum sveitarfélaga.

Ljóst er að erfitt er leggja endanlegt mat á kostnað enda ræðst kostnaður á endanum af því hversu mörg heimili verði tekin til sérstakrar skoðunar.

Fyrirhugað frumvarp um sanngirnisbætur

Boðað frumvarp forsætisráðherra um sanngirnisbætur hefur ekki litið dagsins ljós og því óljóst hvort að gert sé ráð fyrir þátttöku sveitarfélaga í kostnaði við greiðslu sanngirnisbóta. Þá liggur ekki fyrir hversu margir einstaklingar gætu átt undir nýtt sanngirnisbótakerfi. Þó að erfitt sé að áætla kostnað vegna mögulegra sanngirnisbóta er ljóst að um verulegar fjárhæðir getur verið að ræða. Til viðmiðunar má benda á að á meðan lög um sanngirnisbætur voru í gildi, frá og með 2. júní 2010 til og með 31. desember 2023, voru greiddir út um 3,3 milljarðar króna í sanngirnisbætur til um 1250 einstaklinga sem dvöldu á þeim stofnunum og vistheimilum sem áttu í hlut. Ef það verður niðurstaðan að gert sé ráð fyrir að sveitarfélögin taki þátt í þeim kostnaði er fyrirséð að það geti haft veruleg áhrif á fjárhag sveitarfélaga.

Afstaða Sambandsins

Stjórn Sambandsins tók málið fyrir á fundi sínum þann 8. maí sl. og bókaði eftirfarandi:

Stjórn Sambandsins telur mikilvægt að bæði frumvörpin, um rannsóknarnefnd og sanngirnisbætur, verði lögð samhliða fram á Alþingi ef þess er nokkur kostur enda vandséð hvernig hægt er að meta áhrifin af fyrirhugaðri lagasetningu ef heildamyndin liggur ekki fyrir. Þá telur stjórn eðlilegt að Sambandið hafi aðkomu að vali fulltrúa í rannsóknarnefnd sem og ákvörðun um hvaða mál nefndin tekur til formlegrar skoðunar þar sem áætlað er að helmingur kostnaðar við störf nefndarinnar komi úr Jöfnunarsjóði. Jafnframt leggur stjórnin áherslu á að ekki sé hægt að greiða sanngirnisbætur, ef það verður niðurstaðan, úr Jöfnunarsjóði sveitarfélaga þar sem slík ráðstöfun myndi bitna á fjárhagslegri getu sveitarfélaganna til að veita lögbundna þjónustu sína sem sjóðurinn er myndaður um. Því verður að taka frekari umræðu um fjármögnun slíkra bóta, ef til þeirra kemur, þegar efni frumvarpsins um sanngirnisbætur liggur fyrir með skýrari hætti.

Virðingarfyllt

SAMBAND ÍSLENSKRA SVEITARFÉLAGA

Valgerður Rún Ben.

Valgerður Rún Benediktsdóttir
yfirlögfræðingur